

ту продукції. Для ефективності рекламних заходів і зростання обсягів продажу доцільно дотримуватися регіонального принципу завоювання ринку.

Одним із шляхів реалізації продукції молочної галузі є вихід на міжнародні ринки, що сприятиме вдосконаленню функціонування ринку молока. Розвиток зовнішньоекономічних відносин є потужним прискорювачем економічного і науково-технічного прогресу [5, с. 320]. Тому з метою збільшення обсягів експорту молокопродукції та виходу на міжнародні ринки потрібне як державне регулювання в царині правової, митної, податкової, фінансово-кредитної політики, так і вжиття заходів щодо підвищення якості вітчизняної продукції, пошуку нових каналів просування товарів, провадження ефективної рекламної кампанії тощо. Щодо захисту вітчизняного виробника та зовнішнього ринку, то потрібні заходи запобігання надміру імпорту молокопродукції, тобто регулювання державними органами влади України "критичного імпорту" або мінімального рівня імпорту.

Висновки. Таким чином, основні завдання, які потрібно виконати для вдосконалення функціонування ринку молока, можна звести до двох ключових напрямів: по-перше, раціональне розміщення й розвиток виробництва молока і молочної продукції з метою максимального завантаження виробничих потужностей молокопереробної промисловості та ефективного використання природного й економічного потенціалів кожного регіону; по-друге, комплексний та всебічний розвиток молокопродуктового підкомплексу, враховуючи всі складові маркетингового ланцюжка "виробник-споживач".

Література

1. Березівський П.С., Березівський З.П. Скотарський підкомплекс АПК Львівщини: стан, проблеми та шляхи розвитку. – Львів: Українські технології, 2000. – 140 с.
2. Васильчак С. Особливості молочного скотарства як галузі сільського господарства та його народногосподарське значення// Вісник Львівського ДАУ: Економіка АПК. – 2005, № 12. – С. 279-284.
3. Дудар Т.Г., Голомша Н.Є. Проблеми розвитку регіонального ринку молока і молокопродуктів// Вісник Львівського ДАУ: Економіка АПК. – 2002, № 9, С. 126-131.
4. Пасхавер Б. Аграрне ціноутворення в умовах кризи// Вісник Львівського ДАУ: Економіка АПК. – 1999, № 7. – С. 7-10.
5. Черевко Г.В. Державне регулювання економіки в АПК: Навч. посібник. – К.: Знання, 2006. – 339 с.

УДК 630*622+630*111

Доц. І.П. Соловій, канд. с.-г. наук;
магістр А.Б. Сможаник – НЛТУ України, м. Львів

МЕТОДОЛОГІЯ ПОРІВНЯЛЬНОГО АНАЛІЗУ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЙ У СФЕРІ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Висвітлено основні тенденції у сфері порівняльного оцінювання багатофункціональної діяльності державних підприємств лісового сектора економіки. Запропоновано нові методологічні підходи, процедури та орієнтовні критерії, що спрямовані на удосконалення цих процедур у контексті вимог сталого управління лісами.

Ключові слова: бенчмаркінг, державні інституції лісового господарства, критерії та індикатори, каузативний аналіз, лісова політика, стале лісове господарство.

*Assoc. prof. I.P. Soloviy; master's degree A.B. Smojanyk –
NUFWT of Ukraine, L'viv*

Methodology of comparative analysis for the state forestry institutions activities valuation

The main tendencies of multifunctional evaluation of state forestry institutions activities comparative evaluation have been analyzed in the paper. The new methodological approaches, procedures and approximate indicators proposed to improve these procedures in the context of sustainable forest management demands.

Keywords: benchmarking, causative analysis, criteria and indicators, forest policy, state forestry institutions

Вступ. Державні інституції відіграють важливу роль у лісовому секторі всіх країн Європи. Це, вихідне для цієї статті твердження, базується як на всеосяжності завдань, з яким ці інституції мають справу, так і на їхніх величезних ресурсах і значному політичному впливі. Через прагнення скоротити бюджетні витрати і покращити економічні показники діяльності державних інституцій, в більшості європейських країн питання витрат, пов'язаних з діяльністю лісогосподарських організацій, набувають дедалі більшої уваги у дискусіях щодо реформування сектора.

Головним аргументом на користь реформування лісового сектора, як правило, висувають той факт, що державні організації, відповідальні за ліси, є занадто обтяжливими для державного бюджету. Наприклад, упродовж 1999-2004 рр. газета "Франкфуртер Альгемайне Цайтунг" [7] повідомляла про прибутковість ведення господарства в австрійських державних лісах і збитковість в німецьких державних лісах, ставлячи за приклад успіхи господарювання австрійської компанії OBG.

Прибутковість ведення лісового господарства, як аргумент на користь позитивних результатів діяльності, застосовують державні інституції і в Україні. Так, у звіті Держкомлісгоспу України за 2007 р. в аналізі основних фінансово-господарських показників наведено показник чистого прибутку 52 764,8 тис. грн., рентабельність діяльності 4 %, реалізованої лісопродукції 8 % [2]. В "Аналізі роботи лісогосподарських підприємств системи Мінагрополітики за 2006 р." вказано, що "всі лісогосподарські підприємства аграрного сектора економіки за результатами роботи 2006 р. працювали з прибутками. Рентабельність підприємств становила 4 %" [1]. Водночас, в "Інформації про діяльність агролісогосподарських підприємств системи Мінагрополітики у 2007 р." вказано, що протягом 2006-2007 рр. відповідно до програми "Заходи з охорони і захисту, раціонального використання лісів наданих в постійне користування агропромисловим підприємствам" агролісогосподарським підприємствам системи Мінагрополітики з державного бюджету щорічно виділялось 17 млн. грн., у 2006 р. із запланованих 17 млн. грн. було виділено всього 12 млн. грн. З цього видно, що агролісогосподарські підприємства фінансуються з розрахунку 9,5 грн. на 1 га земель лісового фонду. Водночас, підприємства Держкомлісгоспу фінансуються з розрахунку більше 40 грн. на 1 га земель лісового фонду" [3]. Однак рентабельність підприємств двох відомств вказана на тому ж рівні, незважаючи на відмінності в лісових ресурсах та частці державного фінансування та ін.

Очевидна, на перший погляд, простота аргументу, що державні ліси повинні приносити державі прибутки, надає політичній переконливості позицій прихильників ринкових реформ, навіть якщо й всім відомо, що функції державних лісів значно ширші, ніж тільки поповнення державної скарбниці. Майже у всіх європейських країнах законодавство про охорону та використання лісів ставить особливі завдання перед державними лісами, які надають суспільству екологічні та інші блага, такі як сприятливі умови для відпочинку, збереження біорізноманітності.

За останнє десятиліття оновлення лісового законодавства у країнах Європи підкреслило важливість проблем сталого управління лісами, спрямованого на багатоцільове лісокористування. Немає сумніву, що економічна прибутковість не може бути єдиним критерієм результативності у веденні господарств у державних лісах, оскільки вимоги, поставлені у програмах лісової політики, є значно ширшими.

Створення критеріїв, здатних просто і легко оцінювати багатфункціональну діяльність державних органів лісового господарства, є важливою методологічною та прикладною проблемою. Така система критеріїв здатна об'єктивно оцінити національні інституції у сфері лісового господарства і здійснити об'єктивне їх порівняння з іншими країнами для прийняття рішень творцями лісової політики [13].

Методологічні проблеми. Для того, щоб оцінити діяльність державних органів лісового господарства, потрібен аналітичний інструмент, здатний охопити складні комплексні завдання, що стоять перед ними. Вони істотно відмінні за своєю природою, як наприклад, збереження біорізноманітності і отримання прибутку від реалізації ділової деревини.

Бенчмаркінг є сучасним інструментом, генерованим практикою для порівняння відмінних за своєю природою критеріїв. Основною його ідеєю є визначення ключових процесів, їх наслідків та порівняння того, як добре володіють ними на практиці різні організації (фірми, компанії). Прийняття рішень на основі критеріїв бенчмаркінгу залежить від обраної перспективи. Щоб запобігти перекосам у бік економічних показників, індикатори повинні охоплювати усі завдання, що стоять перед інституцією. Цей основний принцип диктує три основні підходи у сфері лісової політики:

1. Державну організацію у сфері лісового господарства доречно розглядати під кутом зору перспективи лісової політики (з точки зору творців лісової політики). Це означає, що політична програма для лісового сектора окремо взятої країни є найбільш важливим формальним стандартом для оцінки результативності діяльності державних органів у сфері лісів і лісового господарства [12]. Отже, першим завданням є визначити цілі, які є доречними для державних інституцій лісового господарства, шляхом аналізу політичних програм, основна частина яких сформульована в законах.

2. Творці лісової політики зацікавлені не лише в досягненні певних результатів, але й у виборі альтернативних варіантів покращення чинної політики. Отож, другим завданням є розглянути ті чинники, що відіграють роль рушійної сили діяльності державних органів лісового господарства. Такими чин-

никами можуть бути, наприклад, змінені потреби ринку у деревній та недеревній лісопродукції, суспільні потреби в зонах відпочинку чи охороні довкілля.

3. Політики зорієнтовані на застосовування достатньо простих і емпіричних аргументів у межах політичного дискурсу. Отож, третім завданням є спрощення критеріїв та індикаторів оцінювання комплексних завдань, що їх виконують державні організації лісового господарства. Відповідь на ці запитання можна отримати в процесі формування процедури ідентифікування критеріїв бенчмаркінгу.

2. Міжнародні системи критеріїв та індикаторів сталого лісового господарства. Міжнародні процеси з формування критеріїв та індикаторів, що використовуються для оцінки сталості управління лісами, сьогодні є найбільш важливим компонентом оцінки ведення лісового господарства і лісової політики. Монреальський процес, процес конференції зі захисту лісів Європи і процес Міжнародної організації тропічної деревини створили низку критеріїв для оцінювання рівня ведення лісового господарства. Порівняння, виконане Мак Дональдом [14], засвідчило відповідність між філософією і метою, рамками і суттю критеріїв. Критерії спрямовані на досягнення цілей багатоцільового лісокористування і охорони лісових екосистем, наприклад особливих рівнів біологічного розмаїття, виробництва, здоров'я лісової екосистеми, охорони ґрунту і водних ресурсів, внеску до глобального балансу вуглецю і довгочасних соціальних та екологічних вигід. Додаткову групу критеріїв становлять "законодавчі, інституційні та економічні рамки управління лісами". Виникає питання: чи можемо ми реально використовувати ці критерії для оцінки діяльності державних лісогосподарських підприємств?

Міжнародні критерії сьогодні не задовольняють повною мірою поставлених вимог. Як мета сталого управління лісами було визначене на високому політичному рівні, однак і досі самі критерії, спрямовані на досягнення цілеспрямованого балансу між екологічними і соціо-економічними вигодами, є надто невиразними, щоб дати чітку орієнтацію для лісової політики на національному рівні. Створення повноцінних стандартів сталого лісового господарства вимагає застосування низки критеріїв, які б більш точно відображали пріоритети національної політики.

Наступною вимогою до такого стандарту є його тісна пов'язаність із рушійними чинниками досягнення сталості. Більшість міжнародних критеріїв тільки подають інформацію про стан лісів і щодо низки питань стосовно самого процесу, який веде до цього особливого стану, а також шляхів, якими вони можуть бути змінені. Низький рівень біорізноманіття лісів, наприклад, має стати сигналом до змін у лісовій політиці, хоча цей сигнал сам по собі і не впливає на потенційні рішення. Більшість міжнародних критеріїв створено згідно з концепцією, яка більш відома як оцінка, орієнтована на мету, що вимірює ступінь досягнення цілей і не дає інформації про те, яким чином ситуація може бути покращена. Критерії, що мають справу з політичними і економічними рамками, навпаки, мають потенціал до інформування про політику, економіку і управління (каузативна оцінка). Тому, фокус уваги мав би бути зміщеним у напрямку до каузативної оцінки, на відміну від чинних систем міжнародних критеріїв сталого управління лісами.

Простота у застосуванні також є важливою вимогою до критеріїв. Визначення індикаторів і їх вимірювання на практиці є складним процесом, який потребує тривалого часу і значних ресурсів. На практиці ж ще не доведено, чи міжнародні та національні організації здатні впровадити у життя оцінку, що базується на міжнародних критеріях, що дало б змогу збирати та аналізувати інформацію про сталість управління лісами в різних країнах.

Навіть детальний розгляд проблем сталого управління лісами і обговорення його цілей з усіма зацікавленими сторонами не дає змоги повністю охопити проблему. Кожна наукова дисципліна і кожен новий практичний досвід вносять деякі додаткові елементи в цю концепцію. До того ж, кожна зацікавлена сторона підтримує ті особливі цілі, які є важливими з точки зору її інтересів. Таким чином, процес синтезу такого роду має здатність до узагальнення комплексного характеру усієї сфери сталого лісокористування у широкому розумінні, але втрачаючи при цьому особливе значення окремих цілей.

Альтернативою є процес спрощення процедури, базуючись на положеннях певних теорій. Аналітична теорія не розглядає будь-які процеси як фундаментальні, а ідентифікує чинники, що ведуть до них. Перевагою цієї теорії є те, що низки основних чинників достатньо для того, щоб охарактеризувати управління лісами, а також ідентифікувати процес змін. Економічна теорія описує ринковий механізм, який значною мірою впливає на те, як використовуються ліси. Ідентифікуючи ту сферу сталого управління лісами, що керується ринками, можна дізнатись набагато більше про процеси і передумови для змін.

З метою ідентифікації критеріїв бенчмаркінгу необхідно поєднати ті теоретичні підходи, що допомагають спростити пояснення суспільству інформації, підходу, що є основою для прийняття рішень політиками. Створення і застосування таких критеріїв вимагає поєднання трьох рівнів: політичної доречності; теоретичної обґрунтованості; емпіричної очевидності.

На кожному рівні мають бути ідентифікованими і пов'язаними усі основні елементи. Проблеми, пов'язані з використанням різної термінології на кожному такому рівні, є очевидними. Політичний термін, наприклад, не може бути перекладеним абсолютно точно на теоретичному рівні, оскільки політична термінологія передбачає використання інших термінів, ніж наукова термінологія. Невизначені терміни і багатозначні слова можуть бути корисними у політичній промові, в той час коли вони стають недоречними у науковому діалозі. Визначення принципових підходів до термінологічного "перекладу" такого роду є важливим завданням.

Три рівні сталого управління лісами є істотними у формуванні критеріїв та індикаторів. Рівень політичної доцільності охоплює лісові програми, які сформульовані у міжнародних та європейських угодах, національному лісовому законодавстві, програмах розвитку лісового господарства. Теоретичний рівень утворюють теорії економіки, природничих і політичних наук. Емпіричний рівень охоплює явища, що можуть бути досліджені за допомогою кількісних і якісних методів.

Основним чинником економічної теорії у ринковій економіці є сам ринок. Неокласична економічна теорія, що визначає як ринкові запити можуть

бути досягнуті, дискримінує неринкові товари і послуги лісів. Тому доречно більш широко застосовувати підходи екологічної економіки. Політична теорія описує процеси, які збільшують або обмежують вплив учасників лісової політики та спрямована на врегулювання конфліктів між зацікавленими сторонами щодо лісів. Беручи до уваги науково – обґрунтовані природо-ресурсні обмеження лісове господарство враховує обмеження, властиві для екосистем. Екологічна теорія може використовуватися для того, щоб аналізувати чинники, які визначають здатність лісу продукувати деревну і недеревну продукцію.

Із такого підходу випливає припущення, що діяльність державних лісогосподарських підприємств у сфері використання, охорони і відтворення лісів необхідно оцінювати за її суспільними наслідками, а не лише ресурсами, або випуском продукції. Діяльність державних лісогосподарських організацій охоплює як державні ліси, так і ліси, що перебувають в інших формах власності. У державних лісах господарство безпосередньо ведуть державні підприємства, тим часом як у приватних або комунальних лісах держава повинна діяти не прямо, а відіграючи роль консультанта та контролера за дотриманням норм. Державні організації використовують політичні інструменти, зокрема інформаційні, економічні або регуляторні для забезпечення сталого управління лісами. При цьому можуть застосовуватись різні інструменти до державних та недержавних лісів, однак державні організації відповідальні за всі ліси і можуть бути оцінені за результатами того, як вони забезпечують стале управління лісами у всій країні, що і є основною метою їх діяльності.

У випадку, коли необхідно здійснити порівняння державних лісогосподарських інституцій у різних країнах, тоді об'єктом бенчмаркінгу є вся система державних органів лісового господарства в країні в цілому.

3. Інтеграція теорій для ідентифікації критеріїв управління. Згідно з постулатами теорії сталого управління лісами та підходів каузативного бенчмаркінгу [13], можна запропонувати такі критерії бенчмаркінгу:

Критерій 1. Орієнтація на попит на наявні приватні товари. Лісове законодавство у Західній Європі, як і прийняті за останні роки закони Центрально- і Східно-Європейських країн визнають багатофункціональну роль лісів, наголошуючи на рівносильній важливості виробництва деревної продукції, збереженні біорізноманітності, охороні ландшафтів, використанні лісів для рекреації, охороні лісами ґрунтів і вод [5,6]. Лісогосподарські організації відійшли від перспективи, сфокусованої на деревних ресурсах і беруть до уваги широкий діапазон приватних і суспільних товарів і цінностей [8].

Ту частину лісових товарів і послуг, які можуть бути обміняні на ринках, називають приватними товарами. Ринковий обмін – це добровільна трансакція між окремими споживачами і виробниками товарів. Іншою характеристикою приватного товару є "подільність" споживання, пов'язана з конкуренцією, тобто будь-яка частинка товарів, спожита одним користувачем, не може бути спожита у той самий час у цьому ж місці іншим. Водночас є й такі лісові послуги, які можуть бути спожиті спільно, але які зазнають (або можуть підлягати) вилученню і вони можуть так само пропонуватися через ринок. Загалом, відчутні вигоди, отримані з лісів, такі як деревина, їстівні (гри-

би, ягоди) або неїстівні недеревні продукти лісу, вважають подільними. Ексклюзивність, здебільшого, стосується прав власності. Традиційні вигоди від відпочинку (мисливство і рибальство) можуть ставати ексклюзивними шляхом видачі ліцензій чи дозволів. Як подільні за природою, вони так само можуть бути збутими на ринку. Державні лісогосподарські інституції, як виробники лісових товарів та послуг, можуть виходити з попиту на наявні приватні товари, або не брати його до уваги.

Критерій 2. Орієнтація в напрямку попиту на суспільні товари. Ті товари і послуги від лісів, які не можуть бути продані чи обміняні на ринках, відносять до суспільних товарів. Ринкові механізми не спрацьовують, якщо ексклюзивність щодо них не прийнятна, що, зазвичай, супроводжується відсутністю конкуренції у споживанні. Оскільки суспільні товари високо оцінюються в суспільстві, то громадяни вимагають гарантій щодо їх забезпечення, які створюються за державної підтримки, обслуговуючи таким чином попит різних груп користувачів. Загалом, у лісовому господарстві суспільними вважають важливі екологічні та рекреаційні вигоди, такі як біорізноманітність, охорона вод, ґрунтів, флори і фауни, зв'язування CO₂, естетичні риси ландшафту, туризм і відпочинок. Крім того, існують товари, які з політичної точки зору вважаються необхідними для забезпечення суспільного достатку і які незалежно від переваг індивідуальних споживачів, суспільства бажає зберігати або відновлювати.

Щодо двох описаних вище критеріїв, тобто орієнтації в напрямку попиту користувача лісових товарів та послуг, державні інституції лісового господарства можуть бути орієнтовані на обидва критерії, тільки на один із них, або на жоден з них. З економічної точки зору, перший і другий критерії покривають весь обсяг товарів та пов'язаних з лісами послуг.

Критерій 3. Екологічно стале управління лісами. Лісове законодавство відображає зростаючу цінність та важливість сталого управління лісами для суспільства, зокрема їх важливу роль в охороні продуктивності лісових ґрунтів, життєздатності лісових насаджень, так само, як здатність лісів генерувати деревну біомасу.

Ринки не піклуються про збереження соціально оптимальної площі лісу, продуктивність ґрунтів чи життєздатність насаджень, розглядаючи їх не як унікальний ресурс, а як такий, що може бути замінений іншими. Політичне втручання дає змогу забезпечити охорону лісів, використовуючи як аргумент їхню роль у врегулюванні стану довкілля, навіть за умов, коли механізм ринкової економіки здійснюють тиск на лісокористування. Тому важливо виокремити чи не найбільш важливу роль лісового господарства за допомогою критерію "екологічно сталого управління".

За допомогою критеріїв природничих наук сформульовано розуміння сталості у лісовому секторі, що передбачає забезпечення неспадного обсягу та здатності лісів до постійного відтворення деревних ресурсів. Це формулювання стоїть в одному ряду із концепцією сталості, запропонованою Н'юмаєром [15]. Згідно з цією концепцією, лісові насадження та ґрунти можуть розглядатись як "критичний природний капітал". Підтримання їх стану

покладається на управління лісами, яке базується на особливих технологіях ведення господарства (лісовирощування, догляду і лісозаготівлі). Забезпечення інших функцій лісових екосистем (біорізноманіття, охорона вод, ґрунтів) хоч і належить до екологічного аспекту сталості, однак дещо виходить за межі лісового сектора і цього критерію, тобто більшою мірою належить до попереднього критерію.

Критерій 4. Ефективність лісогосподарського виробництва. Європейське лісове законодавство і програми розвитку лісового сектору містять численні цілі, що стосуються покращення і зміцнення економічної життєздатності лісового господарства. Відповідно до теорій управління бізнесом в лісовому господарстві, виробництво продукції завжди залишається важливою ціллю. Виробництво продукції є найменш витратним шляхом, щоб запевнити життєздатність сектора. Воно відрізняється від інших видів діяльності тим, що пов'язане зі створенням приватних чи суспільних товарів і мінімумом грошових витрат.

Критерій 5. Прибутки від лісів. У теорії управління бізнесом в лісовому господарстві отримання прибутку від лісів є іншою важливою метою. Орієнтація на цей критерій скерована в напрямку до максимізації цієї різниці, тому вважають за доцільне виготовляти тільки ті товари та надавати ті послуги, які приносять прибутки.

Критерій 6. Орієнтація в напрямку нових приватних товарів. Ще однією важливою метою є створення додаткових джерел фінансування для лісового господарства, яка може бути досягнена шляхом створення нових приватних товарів. Нові приватні товари створені за допомогою впливу на ексклюзивність, конкурентність товарів чи послуг, за допомогою надання їм додаткових переваг.

Беручи до уваги три попередні критерії, тобто "посилення економічної життєздатності лісового господарства", державні інституції можуть керуватись одним із них, деяким або жодним. Оцінка діяльності інституцій стоїть того, що вони роблять для того, щоб сприяти діяльності назустріч вимогам цих критеріїв.

Критерій 7. Виразник інтересів для лісового сектора. Як частина загальної природно-ресурсної бази і у зв'язку з постійно зростаючим використанням, ліси є предметом зацікавлення різних секторів і груп суспільства. Лісове законодавство, зазвичай, само по собі не пропонує рішень, які дадуть змогу інтеграцію лісового господарства із плануванням та управлінням спорідненими секторами у практичній площині. Координування діяльності секторів, суміжних з лісовим, здійснюється через екологічне законодавство, загальні плани землекористування, інші програми і процеси.

Залежно від характеру проблем, що потребують розв'язання на місцях, держава може набувати різних політичних ролей. Традиційно для розв'язання суспільних проблем, провадять вивчення відповідності до законодавства "лісового менеджменту". При цьому центральні державні владні органи впливають на врегулювання шляхів використання лісів.

Державні інституції можуть діяти (або не діяти) як "спікер" (виразник інтересів) усього лісового сектора. Як представники лісового сектора, інституції

допомагають утвердженню концепції багатоцільового лісокористування, але захищаючи стале управління лісами. Якщо цю концепцію поділяють представники насамперед деревообробної промисловості, професійні асоціації, то роль "спікера" веде до створення коаліції, яка формує політику у лісовому секторі.

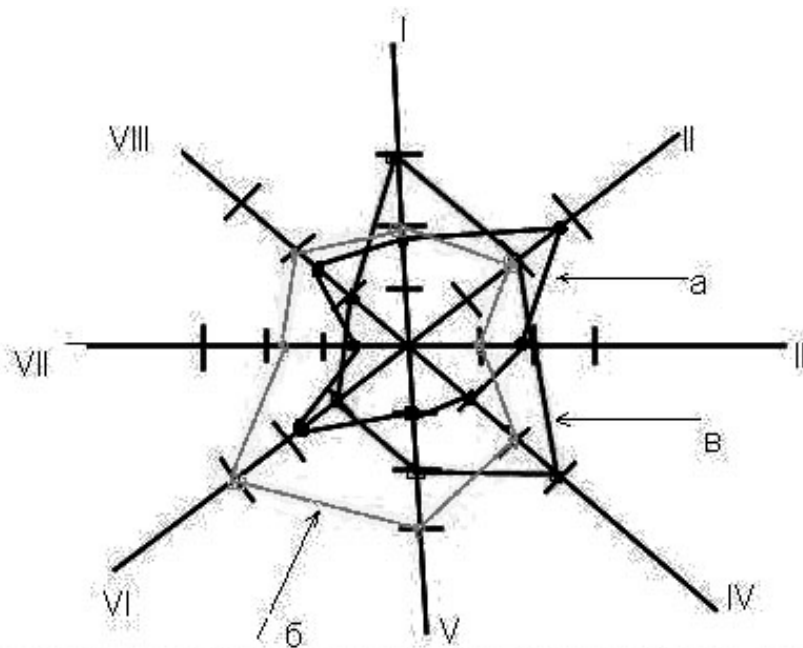
Критерій 8. Посередник для узгодження різних інтересів щодо лісів. Це ще один процес, який стає характерним для вирішення проблем у суспільстві в межах нових елементів теорії "forest governance", в рамках якої держава є лише одним із численних зацікавлених сторін, створюючи правила використання та охорони лісів. У межах цієї концепції державна інституція може грати роль посередника для узгодження всіх інтересів щодо лісів. Такий тип формування політики потребує того, хто здатний компетентно збалансовувати різні інтереси, будувати і забезпечувати мережі міжсекторного співробітництва і одночасно дотримуватись конкретних правил і процедур. За відсутності узгоджених правил і процедур посередництва, сильніші учасники зможуть зловживати своїм положенням та узаконювати державні програми у власних інтересах. Посередництво вимагає від державної інституції уміло формувати, полегшувати процес знаходження зважених рішень, турбуючись про стале використання лісів за допомогою балансування усіх інтересів, особисто не займаючи жодної сторони в конфлікті, але зважаючи на різні інтереси усіх сторін [11].

Беручи до уваги критерії 7 та 8 державні інституції можуть орієнтуватися на обоє, один із них або на жоден, і це досить істотно характеризує їх суспільну роль.

Базуючись на описаних вище критеріях, ми здійснили дослідження ролі лісогосподарських підприємств у досягненні цілей сталого розвитку лісового господарства. Було опитано три категорії населення, достатньо проінформовані про діяльність лісового сектора економіки України – науково-педагогічні працівники, студенти та працівники підприємств лісового господарства. Виконане соціально-економічне дослідження передбачало оцінювання на основі анкетного опитування того, якою мірою державні лісогосподарські підприємства виконують різні суспільні функції (0 балів – не виконують зовсім, 1 – виконують, але лише до деякої міри, 2 – виконують, але недостатньо; 3 – виконують повною мірою).

Отримані результати, в узагальненій формі зображено на рис. 1, свідчать, що жодна із категорій опитаних не дала високої оцінки діяльності щодо узгодження різних суспільних інтересів стосовно лісів, орієнтації на загальносуспільні та заохочувані державою потреби, а також відстоюванню галузевих інтересів органів лісового господарств.

Результати самооцінки працівників лісового господарства щодо орієнтації на створення нових товарів та послуг в інтересах широкого суспільства та орієнтації на задоволення потреби населення в наявних товарах приватного споживання є значно вищими, ніж оцінка зі сторони. Водночас зовнішня оцінка діяльності, спрямованої на досягнення виробничої ефективності лісогосподарського виробництва та отримання прибутків від лісів, є вищою, ніж результати самооцінки. Загалом сказане вище є аргументом на користь необхідності освоєння сектором нових для нього функцій лісової політики.

а -- результати опитування студентів лісотехнічних спеціальностей;
 б -- результати опитування науково-педагогічних працівників;
 в -- результати опитування працівників лісового господарства

Рис. 1. Результати опитування респондентів щодо дослідження ролі лісогосподарських підприємств в досягненні цілей сталого розвитку лісового господарства

Критерії бенчмаркінгу можна розглянути у контексті сучасних тенденцій реформування державних інституцій лісового господарства. Вони повинні охоплювати ключові аспекти реформ і давати інформацію, яка допомагає порівняти альтернативні концепції реформ.

У науковій літературі описують два основних напрями реформування держави, що асоціюються із лозунгами: "шукати прибутки" або ж "активізувати адміністрування"[4, 10]. Орієнтоване на збільшення прибутків адміністрування звертається до інституцій у межах традиційного типу управління. Завдання держави стають щораз більш складними, як і бюрократичні процедури законодавства, які не є, як правило, високопродуктивними, бюджетні допомоги зменшуються. Держава потребує дедалі більше фінансових засобів, щоб підтримувати зростаючу кількість адміністративних завдань і контролювати їх дотримання. Пошук виходу із ситуацій привернув увагу до досвіду приватного сектора і характерних для нього інструментів, таких як менеджмент згідно з умовами контракту, децентралізація, залучення зовнішніх ресурсів, експертів та послуг. Таким чином, державні інституції підвищують продуктивність діяльності за допомогою концентрації на орієнтованих на прибуток завданнях. При цьому, завдання, позбавлені шансів на отримання доходу, мінімізуються і тому адміністративні витрати скорочуються. Таке спрямування програм реформування державних інституцій стає характерним для деяких європейських країн.

Другий напрямок реформування визначає роль державних інституцій в межах концепції "governance", коли не лише держава, але й широкі кола суспільства потребують мобілізації ресурсів для вирішення проблем управління лісами, і тоді "збої" у суспільстві, а не "збої" у державі вважаються ос-

новною перешкодою на шляху до соціально-економічного прогресу. Таким чином, нові типи зв'язків між державою, суспільством та ринками потребують подальшого розвитку і потенційна нова роль для уряду полягає у тому, щоб стати ініціатором добре збалансованого "переговорного" процесу між усіма партнерами. Інструменти лісової політики, що відповідають саме цій концепції, уже активно застосовуються, це, наприклад, національні лісові програми, екологічна сертифікація лісів.

Державні інституції лісового господарства нового типу охоплюють різні профілі діяльності. Зокрема, важливою метою стає політична роль посередника, що орієнтується в напрямку інтересів усіх партнерів, і водночас зберігає роль спікера сектора. Виробництво суспільних товарів стає пріоритетом, що належить до місії центрального управління. Екологічно сталий менеджмент залишається основною метою, виробнича ефективність стає високо пріоритетною і щодо суспільних товарів, а чисто економічна орієнтація в напрямку отримання вигод та ринку зменшується. Найбільш важливим завданням для майбутньої лісової політики є сприяння розвитку ринків для лісової продукції і послуг, підсилення позитивних політичних процесів щодо лісів.

Висновки. З політичної точки зору, порівняння державних інституцій є доречним лише тоді, коли воно оцінює досягнення ними політично доцільних цілей, і водночас забезпечує суспільство інформацією про рушійні фактори політики і політичні зміни, а також є достатньо простим і зрозумілим для суспільного сприйняття. Міжнародні системи критеріїв сталого управління лісами відіграють важливу роль, однак не зовсім відповідають цим вимогам, тому критерії каузативного бенчмаркінгу, що розглядаються у цій статті, є до певної міри альтернативою чи доповненням до цих систем.

Ключові критерії каузативного бенчмаркінгу, які формуються на основі програм лісової політики, повинні охоплювати ширше коло питань, ніж чисто економічний бенчмаркінг, що базується на аналізі фінансових показників. Використання цих критеріїв дасть змогу порівняти діяльність державних інституцій лісового господарства як на національному, так і на міжнародному рівні та запропонувати профілі їх діяльності і напрямки реформування.

Література

1. **Аналіз роботи лісгосподарських підприємств системи Мінагрополітики за 2006 р.** – [Електрон. ресурс]. – Доступний з: <http://www.minagro.kiev.ua/page/?5006>.
2. **Підсумок роботи підприємств Держклмлісгоспу України у 2007 р.** – К.: Держклмлісгосп України. – 2008. – 128 с.
3. **Інформація про діяльність агролісгосподарських підприємств системи Мінагрополітики у 2007 р.** – [Електрон. ресурс]. – Доступний з: <http://www.minagro.gov.ua/page/?5831>.
4. **Bandemer S., Von Milbert J.** Vom expandierenden zum aktivierenden Staat In: Bandemer, S. von, Blanke, B., Nullmeier, F., Wewer G. (hrsg): Handbuch zur Verwaltungsreform. Leske+Budrich, Opladen. – S. 25-32, 1998.
5. **Cirelli M.T.** Schmithusen F. Trends in Forestry Legislation: Western Europe. FAO Legal Papers Online No. 10, 2000. – [Електрон. ресурс]. – Доступний з: <http://www.fao.org/Legal/prs-ol/paper-e.htm>
6. **Cirelli M.T.** Trends in Forestry Legislation: Central and Eastern Europe. FAO Legal Papers Online No.2,1999. – [Електрон. ресурс]. – Доступний з: <http://www.fao.org/Legal/prs-ol/paper-e.htm>
7. **Frankfurter Allgemeine Zeitung** – 25.08.99, 25,11,01, 28,08,02, 03,07,04.

8. **Gluck P.** Property Rights and Multi-purpose Forest Management. In: Rankovic N., Nonic D. Privatisation in Forestry. Proceedings of the international conference, Vol. II. Faculty of Forestry, Belgrade. – P. 75-90, 2002.
9. **Jann W.** Der Wandel verwaltungspolitischer Leitbilder: vom Management zu Governance. In: König, K.: Deutsche Verwaltung an der Wende zum 21. Jahrhundert, Baden-Baden, S. 279-303, 2002.
10. **Jann W., Wegrich K.** Governance und Verwaltungspolitik. In: Benz, A. (Hrsg.): Governance – Regieren in komplexen Regelsystemen. Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden, S. 193-214, 2004.
11. **Kennedy J.J., Dombeck M.P., Koch N.E.** Values, Beliefs and Management of Public Forests in the Western World at the Close of the Twentieth Century. – Unasylva 59, 1998. – S. 16-26.
12. **Krott M.** Forest Policy Analysis. – Kluwer Academic Publishers, Dordrecht. 2005.
13. **Krott M., Stevanov M.** Comprehensive comparison of state forest institutions by a causative benchmark-model. ALLG FORST JAGDZTG, 2008, Heft 4. – P. 57-64.
14. **McDonald G.T., Lane, M.B.** Converging global indicators for sustainable forest management. Forest Policy and Economics Vol. 6/1. – S. 63-70, 2004.
15. **Neumayer E.** Weak versus strong sustainability: Exploring the limits of two opposing paradigms. Edward Elgar, Cheltenham, 2003.

УДК 338.46:658.4

Аспір. Н.Б. Толопка¹ – Львівська КА

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ КРУГООБІГУ ОБІГОВИХ КОШТІВ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто теоретичні основи кругообігу обігових коштів, що характерні для підприємств торгівлі. Представлено схему руху та узагальнено класифікацію обігових коштів торговельного підприємства.

Post-graduate N.B. Tolopka – L'viv commercial academy

Analysis of efficiency of rotation of circulating assets of auction enterprise

Theoretical bases of rotation of circulating assets are examined, that characteristic for the enterprises of trade. The chart of motion and generalized classification of circulating assets of auction enterprise is presented.

У період ринкової трансформації української економіки, стабільне функціонування торговельних підприємств охоплює широкий спектр питань організаційного, економічного і фінансового характеру, якість вирішення яких багато в чому визначається ефективністю кругообігу обігових коштів.

Дослідженню теоретичних аспектів управління обіговими коштами підприємств присвятили свої праці відомі вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема: М. Баканов, І. Балабанова, І. Бланк, Бригхем Ф. Юджин, Ван Хорн Дж., Л. Пан, А. Поддєрьогіна, Л. Лігоненко, Р. Сорока, В. Шокур та інші. Проте існує низка теоретичних і практичних проблем, які все ще залишаються невирішеними як на рівні економіки в цілому, так і на рівні торговельного підприємства, зокрема. До них слід віднести дослідження ефективності кругообігу обігових коштів торговельного підприємства, проблеми забезпечення обіговим капіталом з визначенням оптимальної структури та джерел його формування, здійсненням діагностики впливу системи управління обіговим капіталом на фінансовий стан і діяльність підприємств у сфері торгівлі.

¹ Наук. керівник: доц. В.І. Блонська, канд. екон. наук – Львівська КА